

3.

Proroci, strážcovia viery Izraela

Diecézna škola viery IV.

Prorocký stav bol uprostred duchovného života starozákonného Božieho ľudu jedným z najmocnejších a najvplyvnejších stavov. Bol zároveň aj najpríťažlivejší elementom náboženského života. Možno doplniť aj to, že proroci boli azda najkrehkejším stavom v celom spektre rozličných náboženských zoskupení v Izraeli. Ved' popri Pánových kňazoch nejestvovali falošní kňazi, popri levitoch nejestvovali falošní leviti, či falošní patriarchovia... Ale falošní proroci jestvovali a v dejinách mali pomerne veľký vplyv, najmä ak im niektorý izraelský kráľ bol naklonený. Preto bolo potrebné vždy rozlišovať, či je niekto pravý alebo falošný prorok.

Pánovi proroci, čiže praví proroci, boli ľudia, ktorí mali úžasnú autoritu. Získali si ju na základe svojej blízkosti s Bohom a tiež svojím autentickým duchovným životom. Ich morálny profil bol nezvyčajne hodnoverný, presvedčivý a príťažlivý. Oni boli tí, ktorí v Božom mene požadovali obrátenie a pokánie a oznamovali mesiášske proroctvá. Tak pripravovali ľud na prijatie Božích darov a robili definitívne rozhodnutia. V našej téme diecéznej školy viery sa chceme zamerať na prorokov, ako títo poznávali Božie vnuknutia, všimneme si ich prorocké slová a činy a taktiež aj duchovný život prorokov. Napokon sa chceme seba samých pýtať, v čom spočíva aj naša účasť na Ježišovom prorockom poslaní a ako máme uskutočňovať svoje prorocké poslanie v dnešných časoch a podmienkach.

Naše, tie celkom bežné, predstavy o prorokoch sú také, že prorokom je ten, čo predpovedá budúce udalosti a pod. V biblickom chápaní je však taký prorok prorokom, čo vystupuje v Božom mene. Pritom nemusí ísť o budúcu vec, ale najmä o prítomnú situáciu, ku ktorej sa prorok vyjadruje a prináša spoľahlivý úsudok o tom, čo je dobré a čo zlé a ako sa treba orientovať v tej-ktorej situácii. Samozrejme, že proroci boli aj hlásatelia budúcich vecí, ako boli napr. mesiášske proroctvá a iné.

V hebrejskom prostredí sa za proroka označoval človek buď hebrejským výrazom *nábí* = *povolany* alebo *ro'eh* = *videc*. V gréckej aj latinskej reči sa na označenie proroka používal výraz *proféta*. Je to kombinácia dvoch slov: *pro* = *v mene niekoho, namiesto niekoho*; *femí* = *hovoriť, vystupovať*. Teda prorokom je v prvom rade človek, ktorý hovorí v mene Boha, pretože on ho posielal. Prorok je aj reprezentantom Boha. Podobne aj my ako kresťania máme poslanie vystupovať v mene Ježiša Krista: *Kto vás prijíma, mňa prijíma. A kto prijíma mňa, prijíma toho, ktorý ma poslal* (Mt 10,40).

V dejinách Starého zákona bolo množstvo prorokov. Už Abraháma Písmo nazýva prorokom (Gn 20,7), a to pre jeho blízkosť a pre jeho intenzívnu komunikáciu s Bohom. Taktiež Mojžiš bol takto nazývaný, ba Písmo o ňom dokonca hovorí, že bol najväčším medzi prorokmi (Dt 34,10). Bolo to vďaka jeho familiarite s Bohom. V Dt 18,18 sa hovorí, že Boh vzbudí svojmu ľudu proroka ako bol Mojžiš. V neskorších časoch vznikla skupina prorokov-pisateľov. Medzi nimi sú štyria veľkí proroci (Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiel a Daniel) a 12 malých prorokov (Ozeáš, Joel, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Habakuk, Sofoniáš, Aggeus, Zachariáš, Malachiáš). K prorokom pisateľom počítame aj proroka Barucha, ktorý bol Jeremiášovým písarom a pripisuje sa mu aj prorocká kniha. Okrem týchto bolo v dejinách

Starého zákona veľké množstvo prorokov, po ktorých sa však nezachoval žiaden spis, ktorý by bolo možné priradiť k prorockým textom: Samuel (posledný sudca a prvý prorok), Eliáš, Elizeus, Natan, Gad, viacerí anonymní proroci, ženy (Miriam, Hulda, Debora, Anna)... napokon Ján Krstiteľ a Ježiš Kristus, náš Mesiáš a Pán.

Povolanie prorokov

Azda najkrajšími opismi z účinkovania prorokov a z ich duchovného života sú opisy ich povolania k prorockej službe. Sú to udalosti plné mocnej Božej lásky a na druhej strane ľudskej úprimnosti a nábožnosti zo strany budúcich prorokov. Tak proroci prežívali svoje povolanie.

Opis povolania Mojžiša pri horiacom kre (Ex 3) má všetky prvky povolania proroka. Povolanie prichádza bez predchádzajúcich zásluh Mojžiša, prichádza prekvapujúco, s iniciatívou prichádza Boh, a nie budúci prorok. Oslovený sa bráni, argumentuje nedostatočnosťou svojich schopností. Boh však nástočí na svojom pláne s osloveným človekom. Mojžišovi pripadlo jedinečné poslanie v ľudských dejinách vôbec: mal vyviešť starozákonný Boží ľud z egyptského otroctva a voviesť ho do krajiny slobody s tým, že sa pričini aj o dozretie ľudu pre túto slobodu. Písmo charakterizuje Mojžiša ako najpokornejšieho zo všetkých ľudí (porov. Nm 12,3). Mojžiš sa stal prostredníkom Zmluvy, ktorá sa raz mala rozšíriť na všetky národy. Mojžišovou úlohou bolo vychovať Izrael na svätý Boží ľud a sformovať ho tak, aby smeroval ku Kristovi. Podobne aj povolanie Abraháma je veľmi dojemné. Mal zanechať istoty, ktoré mu poskytoval rodný kraj i jeho príbuzenstvo. *A Abrahám odišiel ako mu rozkázal Pán* (Gn 12,4). O niekoľko kapitol ďalej sám Boh nazval Abraháma svojím prorokom (Gn 20,7).

Povolanie Samuela sa odohralo vo svätyni v Šílo v čase jeho veľmi mladého veku (1Sam 3). Príslušný text hovorí, že *Božie slovo bolo v tých dňoch vzácné a videnie nebolo časté* (1Sam 3,1). Samuel vyrastal a aj duchovne dozrieval pod vedením statočného kňaza Héliho, ktorý ho učil ako má odpovedať na Pánovo volanie, ktoré sa tu ozvalo trojnásobne. Toto povolanie sa uskutočnilo v ranom detstve Samuela. Možno predpokladať, že Samuel po tomto povolaní zostal ešte nejaký čas u kňaza Héliho vo svätyni v Šílo. Jeho nová pozícia je opísaná vo výstižnej charakteristike: *Samuel dorastal, Pán bol s ním a ani jednému z jeho slov nedal padnúť na zem, takže sa celý Izrael od Danu až po Bersabe dozvedel, že Samuel ako Pánov prorok je spoľahlivý. A Pán sa ďalej zjavoval v Šíle, lebo Pán sa zjavoval Samuelovi v Šíle podľa Pánovho slova* (1Sam 3,19-21).

Izaiáš prežil svoje povolanie vo veľkolepom videní nebeského trónu. Videl anjelov pri nebeskej liturgii, ako Bohu spievali trojnásobné *Svätý... je Pán zástupov* (Iz 6). Po vyznaní hriechnosti je prorok očistený, povolaný a poslaný. Podobným spôsobom bol povolaný aj apoštol Peter spolu s bratom Ondrejom a bratmi Zebedejovcami Jakubom a Jánom (porov. Lk 5). Jeremiášovo povolanie je taktiež veľmi dojímavé. Boh sa mu jemne prihovára: *Skôr, než som ťa utvoril v matkinom živote, poznal som ťa... zasvätil som ťa, ... za proroka som ťa ustanovil...* A na námietku Jeremiáša, že je ešte mladý, mu Boh odpovedal: *Nehovor: „mladučký som“, lebo pôjdeš všade, kde ťa pošlem a povieš všetko, čo ti prikážem* (Jer 1,5-6).

V týchto a ďalších opisoch povolania prorokov je vznešeným spôsobom opísaný záujem Boha o povolaných jednotlivcov, ale aj o celý Boží ľud, ktorému Pán Boh posielal svojich prorokov, ktorí mu mali oznamovať Božiu vôľu a vychovávať ľud k dôvere v Boha.

Podobným spôsobom máme opísané povolanie sv. Pavla (Sk 9), sv. Augustína (+430), sv. Františka z Assisi (+1226) a mnohých iných. V nich vidia aj určitý model svojho povolania mnohí zasvätení služobníci Cirkvi alebo aj ostatní kresťania, presvedčení, že sú povolani k intenzívnemu duchovnému životu.

Prorocké poznávanie Božích vecí

Izraelský profetizmus (=prorocké hnutie) je jedným z najzaujímavejších náboženských prejavov. Spočíva v tom, že spočiatku nenápadní ľudia, muži aj ženy, sa zrazu objavili uprostred svojich súčasníkov a oslovili ich s neodolateľnou atraktivitou posolstva, ktoré predstavili ako slovo Boha. Ihneď si získali obrovskú autoritu, pričom nemali žiadne prostriedky moci: ani vojsko, ani peniaze, ani prívržencov, ani vznešený pôvod... Nič, iba slovo, ktoré malo okamžitú záväznosť. Toto slovo perfektne zapadalo do kontextu doby, bolo zrozumiteľné a jasné, reagovalo na prítomné problémy, poskytovalo konkrétne riešenie a neraz oznamovalo aj budúce veci. Proroci vystupovali ako Boží ľudia, väčšinou žili chudobne, často v samote a veľa času aj námahy venovali modlitbe, pôstom a rozjímaniu. Ich prorocké ohlasovanie neraz prinášalo aj zlé správy a výzvy k pokániu a obráteniu, ale v konečnom dôsledku bolo vždy optimistické: *Sám Boh príde a spasí nás...* (Iz 35,4). Proroci Izraela sa odvolávali na vnuknutia, ktoré mali od Boha a zmyslu svojho poslania rozumeli tak, že stoja v službe Boha, ktorý si ich povolal a poslal ich ohlásiť svoje slovo.

Izraelský profetizmus právom púta pozornosť teológov. Prorocký prvok v tejto krajine je veľmi komplikovaný. Porovnaním s podobnými mimobiblickými textami zistíme, že proroci niekedy mohli prevziať nejakú svoju formuláciu odinakiaľ, ba dokonca aj nejaké prorocké symbolické gesto (Jeremiáš – drevené a železné jarmo; Ezechiel – prerazená stena...) môže mať určitú podobnosť s mimobiblickými prejavmi. Pritom je nevyhnutné si uvedomiť aj tú skutočnosť, že podobnosť prejavov profetizmu neznamena ešte celkovú identitu jeho povahy. Dôkladným porovnaním biblického a mimobiblického profetizmu vieme veľmi presne dokázať originalitu a neporovnateľnosť biblického profetizmu. Židovský profetizmus však nemôže byť vysvetlený ináč, ale iba tým, že ho vyvolal Boh. Totiž vo všetkých druhoch mimobiblického profetizmu chýba to, čo obsahuje biblický profetizmus: reforma života a životných spôsobov, snaha zobudiť a usmerniť svedomie, záujem o duchovný osud národa. Sú to elementy, ktoré predstavujú ohnisko biblického profetizmu, ba aj „skúšku správnosti“ prorockého hnutia. Tento biblický profetizmus je orientovaný na pretvorenie sveta v eschatologických perspektívach, čo nie je výsledkom iba prirodzeného evolucionizmu, ale výsledkom nového stvorenia.

Teda proroci prijímali ohlasované obsahy od Boha, a to prostredníctvom rozličných videní, zmyslového (napr. Ezechielove videnie údolia kostí; Ez 37) alebo rozumového charakteru (napr. Jeremiášova predpoveď Novej zmluvy; Jer 31), a tieto videnia potom ohlasovali svojim súčasníkom.

Praví proroci dokazovali pravosť svojich videní nielen tým, že ich proroctvá budúcich vecí sa vyplnili, ale svoju autoritu a hodnovernosť si zabezpečili svojím životom, ktorý bol vždy v súlade s tým, čo ohlasovali. Ak vyzývali národ na pokánie, proroci boli prví, ktorí toto pokánie aj konali. Tak si zaistili obrovskú autoritu, hodnovernosť a rešpekt voči ohlasovaným pravdám. Takto boli proroci účinnými formátormi starozákonného Božieho ľudu a hlavnými ohlasovateľmi mesiášskych čias.

Najhlavnejšie témy v prorockých textoch

Najhlavnejšou témou v prorockých knihách sú mesiášske proroctvá. Takmer každý z veľkých či malých prorokov má nejakú zmienku o budúcej záchrane, spáse, ktorú prinesie Pánov Pomazaný, Mesiáš. Pritom sa žiaden z prorokov neopakuje, každý je iný a Mesiáša opisuje z iného zorného uhla. Proroci hovoria o utrpení Mesiáša, aj o jeho kráľovskej moci a sláve, o jeho pôvode, o Novej zmluve a iné. Ich najvýraznejšie proroctvá si pripomeňme:

Izaiáš: *Hľa, panna počne a porodí syna a dá mu meno Emanuel...* (Iz 7,14). Toto proroctvo cituje aj evanjelista Matúš pri opise Ježišovho narodenia (Mt 1,22-23). Okrem toho Izaiáš má aj ďalšie mesiášske texty, ktoré hovoria o utrpení Pánovho služobníka (Iz 42; 49; 50; 52 – 53).

Jeremiáš: Najhlavnejšie mesiášske miesto v Jeremiášovom spise je predpoveď Novej zmluvy, ktorú uzavrie Boh so svojím ľudom. Text sa nachádza v Jer 31,31-34 a hovorí aj o vlastnostiach a o dôsledkoch tejto novej zmluvy: bude to jednostranná zmluva vpísaná do srdca ľudí a jej dôsledkami bude poznanie Boha a odpustenie hriechov. Sú to jasné charakteristiky Nového zákona, čiže Novej zmluvy.

Ezechiel: má vo svojom prorockom spise veľký blok textov, ktoré hovoria o novom chráme, o novom kulte a o novej zemi. Spomenutý blok textov zachytáva kapitoly 40 – 48 v Ezechielovom proroctve a nazýva sa „Ezechielova Tóra“. Sú to texty, ktoré len v určitom zmysle možno chápať mesiášsky, v skutočnosti prispeli k obnove judaizmu v čase od 6. storočia až po novozákonné časy. Krásne a plné dynamiky sú posledné slová Ezechielovho proroctva: *Pán je tam*. (Ez 48,35) Proroka Ezechiela Boh často oslovuje „Syn človeka“, čo je v evanjeliách označenie, ktoré Pán Ježiš používa pre seba samého.

Ozeáš: Celé Ozeášovo proroctvo je postavené na veľkej téme: Boh miluje svoj ľud, aj keď tento ľud je neverný a uzavrie s ním Novú zmluvu a v nej už ľud bude verný svojmu Pánovi. Podstatu tohto proroctva najlepšie vystihuje veta: *Boh je láska*. (1Jn 4,8.16)

Na dvoch miestach v Novom zákone je citovaná veta z Oz 6,6: *Milosrdenstvo chcem, a nie obeť* (Mt 9,13; 12,7).

Joel: Hlavným mesiášskym miestom v Joelovom proroctve je predpoveď zoslania Ducha Svätého. Text sa nachádza v Joel 3,1-2 a naň sa odvolal aj sv. Peter vo svojej prvej turíčnej kázni (Sk 2,14-36).

Micheáš: Tento prorok má v svojom spise presný údaj o tom, odkiaľ bude pochádzať Mesiáš: *A ty, Betlehem, Efrata, primálny si medzi tisícami Júdu, z teba mi vyjde ten, čo má vládnuť v Izraeli...* (Mich 5,1) Tieto texty sa čítajú pri vianočných bohoslužbách.

Aggeus: je známy predovšetkým tým, že v roku 520 pred Kr. vyzýval židov, aby dokončili stavbu chrámu po skončení Babylonského zajatia. V texte Ag 2,1-9 sa nachádza predpoveď veľkej slávy budúceho chrámu, lebo doň vstúpi Mesiáš.

Zachariáš má vo svojom prorockom spise viaceré formulácie, ktoré novozákonní autori vzťahujú na postavu Mesiáša: *kráľ prichádza... ponížený je... na osliatku* (Zach 9,9); *tridsať strieborných* (Zach 11,12); *budú hľadiť na mňa, ktorého prebodli* (Zach 12,10); *udri pastiera, nech sa stádo rozpráchnie* (Zach 13,7).

Malachiáš má predpoveď o príchode predchodcu Pána: *Hľa, ja vám pošlem proroka Eliáša, skôr než príde Pánov deň...* (Mal 3,23). Toto proroctvo treba rozumieť ako predpoveď vystúpenia sv. Jána Krstiteľa ako predchodcu Pána Ježiša.

Tieto a mnohé ďalšie predpovede mesiášskych čias alebo priamo osoby Mesiáša možno nájsť v prorockých textoch veľkých alebo malých prorokov.

Duchovný život prorokov

Nemenej dôležitou stránkou prorockého účinkovania sú formy duchovného života prorokov. Je to pozoruhodná stránka prorockého stavu, pretože proroci sa v celých dejinách spásy ukázali ako tí, ktorí sa nespreneverili svojmu poslaniu, boli vždy verní Pánovi, od ktorého dostali prorocké povolanie a prorockú charizmu a vo svojich stanoviskách boli vždy presvedčiví. Oni vždy vedeli správne vysvetliť udalosti a prítomné znaky časov. Proroci nikdy nestrhli ľud do bludu alebo omylu, kým králi to dokázali dosť často. Kňazi zas narobili mnoho zla svojou nedbalosťou. Proroci však nikdy neboli nedbalí. Ak áno, tak to neboli Pánovi, ale falošní proroci. Prorokov preto môžeme aj dnes považovať za učiteľov duchovného života.

Modlitba a pôst. Proroci popritom, že sú tlmočníkmi Božej vôle, sú aj učiteľmi duchovného života. Učia nás predovšetkým svojím príkladom. Preto je dôležité poznať ich posolstvá, ale aj spôsoby, ktorými sa dostávali do Božej blízkosti a Božej priazne. Prorok Daniel je známy tým, že účinkoval v Babylonskom zajatí. Sväté písmo pri jeho opise viackrát hovorí, že Daniel v cudzej krajine konal časté modlitby a pôsty. V Dan 6,11 sa hovorí, že Daniel sa v zajatí 3-krát denne modlil obrátený smerom k Jeruzalemu, hoci to bolo v Babylone zakázané. Na inom mieste, v 10,3 sa hovorí o Danielovi, že sa celé 3 týždne postil a modlil a na ich konci dostal videnie o budúcich udalostiach.

Danielov prorocký spis obsahuje (Dan 9) známu predpoveď 70-tich (7-ročných) týždňov, ktoré mali trvať 490 rokov, po ktorých mal nastať mesiášsky čas. Aj do tohto videnia vstupuje Daniel *modlitbou a prosbami s pôstom...* (Dan 9,3). Vidíme teda, že modlitba a pôst sú vynikajúce prostriedky duchovného života, pomocou ktorých sa proroci dostávali do kontaktu s Bohom a pripravovali sa na prijatie zjavených tajomstiev.

Meditácia. Jedno z najpôsobivejších starozákonných zjavení Boha ľuďom sa uskutočnilo na vrchu Horeb za života proroka Eliáša (9. stor. pred Kr.). Eliáš veľmi intenzívne prežíval náboženskú krízu v severnom kráľovstve Izrael za vlády kráľovského páru Achaba a Jezabel. Keď mu Jezabel číhala na život, emigroval na Sinajský polostrov, na miesta, kde bola uzavretá zmluva Boha s Izraelom za čias Mojžiša, asi 400 rokov predtým. Tu sa stretáva s Bohom tak, že o ňom medituje a intenzívne vníma prírodné živly, v ktorých hľadá Božiu prítomnosť. Pán však nebol ani vo víchre, ani v zemetrasení, ani v ohni, ale bol v *tichom lahodnom šume* (1Kr 19,12) jemného vánku. Eliáš tak kontemploval Božiu prítomnosť a vstúpil s ním do rozhovoru. Z neho vyšiel posilnený v plnení svojho poslania.

Horlivosť za liturgiu. Nevšednou horlivosťou za liturgiu sa vyznačovali proroci Izaiáš, Jeremiáš, Daniel, Malachiáš. Všetci títo proroci horlili za Božie veci. Prorok Izaiáš mal svoje povolávacie videnie v chráme (alebo aj chrám bol súčasťou tohto videnia; porov. Iz 6). Prorok Jeremiáš pochádzal z kňazského rodu, miloval chrám a liturgiu v Jeruzaleme, a predsa musel hľadiť na to, ako babylonské vojská postupne rúcajú Pánov chrám v Svätom meste Jeruzaleme. Prorok Daniel je v rovnomennej knihe opisovaný, ako sa modlí v *čase večernej obety* (v Jeruzaleme; porov. Dan 9,21) a pritom mal videnie o 70-tich ročných týždňoch. Prorok Malachiáš (Mal 1 – 2) ostro kritizuje kňazov pre ich nedbalosť o čistotu obiet. Krásne sú citáty o kňazoch: *Pery kňaza majú zachovávať poznanie a z jeho úst sa vyhladáva zákon...*

(Mal 2,7). Alebo: *Od východu slnka až po západ ... na každom mieste budú prinášať môjmu menu obetu čistú...* (Mal 1,11). Tento citát sa nachádza aj v Tretej eucharistickej modlitbe v terajšom Rímskom misáli.

Trpezlivosť v ponížení. Súčasťou duchovného života prorokov bola aj ich pokora a trpezlivosť v znášaní poníženia. Prorok Jeremiáš (6. stor. pred Kr.) zakúsil od svojich súčasníkov mnoho príkoria. Za svoje postoje upadol do nemilosti na kráľovskom dvore, odsúdili ho na smrť, pretože radil vzdať sa babylonskému kráľovi. Zachránil sa iba tak, že v cisterne, do ktorej bol hodený, vtedy nebola voda. Potom sa za neho prihovril odvážny kráľovský služobník, Etiópčan Abdemelech (Jer 38). Jeremiáš ani tak nikdy však neprestal milovať chrám v Jeruzaleme a po zrúcaní chrámu bolestne nad tým nariekal.

Ešte mnohoraké iné boli prejavy duchovného života prorokov. Všetci však zachovávali vernosť svojmu poslaniu, žili utiahnutí, mnoho času venovali modlitbám a pôstom, na verejnom živote sa nezúčastňovali, boli chudobní, nedali sa podplatiť, nelískali sa kráľom ani ostatným mocným vtedajšieho sveta, presadzovali pokánie a pravý kult v chráme, tvrdo kritizovali každý prejav modlárstva, žiadali sociálnu spravodlivosť, zastávali sa chudobných, boli v každom ohľade hodnoverní a zrozumiteľní svojim súčasníkom.

Prorocký rozmer života kresťanov

Dnes je veľmi dôležité zamerať našu pozornosť na spiritualitu starozákonných prorokov, pretože ich príklad, ich modely duchovného života, ako aj skúsenosti v plnení prorockého poslania sú pre nás inšpirujúce. Môžeme sa z nich poučiť a povzbudiť.

Samozrejme že prvoradým vzorom nášho duchovného života je Ježiš Kristus a jeho prorocká služba pre svet. Avšak aj Ježišovo prorocké poslanie je súčasťou jednotnej biblickej línie darovania a uskutočňovania prorockej charizmy ako takej.

Pri udeľovaní sviatosti krstu kňaz pomaže dieťa svätou krizmou a pritom sa modlí:

„Všemohúci Boh... ťa poznačuje krizmou spásy, aby si bol údom Krista kňaza, proroka a kráľa a mal život večný.“ Znamená to, že všetci pokrstení dostávajú v tejto sviatosti účasť na Ježišovom prorockom poslaní. S týmto povedomím máme vyznávať svoju vieru, vydávať svedectvo o evanjeliu a o Ježišovi Kristovi.

Ježiš Kristus je pre nás originálnym vzorom, ktorý chceme nasledovať. U prorokov však vidíme špeciálny príklad, ako možno plniť poslanie kresťana v dnešnom svete. Proroci boli ľuďmi, ktorí si boli silne vedomí svojej prorockej charizmy, žili väčšinou v ústraní, často v materiálnej núdzi, hľadajúci čím častejšiu a osobnejšiu komunikáciu s Bohom, nepodliehali svetským ambíciám, neboli poplatní kráľom a mali vysoký spoločenský a morálny kredit.

V dnešných časoch vplyvom konzumného nastavenia spoločenskej mentality sa oslabuje osobnostný profil človeka. V náboženskom svete sa to prejavuje poklesom horlivosti za Božie veci, stieraním rozdielov medzi dobrom a zlom, subjektivizáciou v určovaní mravnej hodnoty skutkov človeka a úpadkom sociálnej citlivosti.

Veľkou pomocou pri riešení týchto problémov môžu byť piliere duchovného života, ktoré sme videli u prorokov: modlitba a pôst, meditácia, horlivosť za liturgiu a trpezlivosť v ponížení. Ak starozákonní proroci pomocou týchto ťažísk dokázali ustrážiť vieru v Boha počas dlhých stáročí a počas viacerých kríz identity Izraela, isto-iste sa podarí aj nám, dnešným kresťanom, prostredníctvom týchto pilierov duchovného života obstáť aj v dnešných ťažkých časoch. Každý pokrstený je povolaný byť prorokom týchto čias.